

Guszmán Gergely

A FÜGGETLEN INDIA ARCHITEKTÚRÁJA (SARDAR VALLABHBHAI PATEL SZEREPE AZ INDIAI KONGRESSZUSBAN ÉS AZ 1947-ES INTEGRÁCIÓS FOLYAMATOKBAN)

A 19. században induló indiai nacionalizmus nemcsak a brit gyarmati világ lebontását, hanem az új nemzeti identitás felépítését is megcélozta. A kezdetekben ez nem jelentett mást, mint a domíniumi státus megszerzését, de a 20. században már egyértelműen a Koronától való teljes elszakadás vált prioritássá. Az eljövendő berendezkedést illetően számos alternatív elképzelés született, amelyek képtelenek voltak egymással együttműködni ideológiai különbözőségük miatt. A hindu nacionalisták egyértelműen a vallást kívánták egységesítő elemként kikiáltani, míg az Indiai Kongresszus Párt tagjai egy szekuláris berendezkedésű és a vallási kisebbségeket tiszteletben tartó modern államot képzeltek el. A Kongresszus nemzetépítő munkája lényegét tekintve egy társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális szinten zajló folyamat, vagy folyamatok összessége volt, amelyek gyakran fedték egymást, máskor párhuzamosan haladtak egymás mellett. A nemzeti státus elérése és a nemzeti identitás fejlődése pedig állandóan megújult és újrainterpretálódott.

A nemzetépítés folyamata tehát több (idő és tér) dimenzióban zajlott és szakaszai elemzése során egyre inkább közelebb kerülhetünk a főáramlatok megértéséhez. Az indiai kontextust szem előtt tartva a folyamatot vizsgálhatjuk egy kisebb társadalmi (kasztok, vallási/nyelvi/etnikai csoportok), vagy helyi politikai egységek törekvéseként, egy gazdasági/politikai átalakulásként, a közigazgatás átszervezése kapcsán, egy politikai párt hatalomra jutásaként, vagy egyéb társadalmi/kulturális/politikai változásként. Esetünkben a nemzetépítés területi vonatkozását mutatjuk be Vallabhbhai Patel India első belügyminisztere szerepén keresztül.

1. Akit „Sardar”-nak neveztek

Vallabhbhai Jhaverbhai Patel 1875. október 1-én született a Gujarat állambeli Kheda körzetben, Nadiad városában. Ebben a körzetben nevelkedett apja, Jhaverbhai Patel családi birtokán Karamsandban. Miután tizennyolc évesen megházasodott ügyvédnek tanult és tanulmányai befejeztével 1904-ben már praktizált. Minden vágya az volt, hogy Angliába utazzon és ott képezhesse magát tovább. Az anyagi körülményei, valamint személyes ügyeinek intézése (először bátyjának Vithalbhai-nak teremtette meg az angol továbbtanulás lehetőségét) miatt csak harminchat éves korában mehetett Angliába, ahol a képzés időtartama előtt sikeresen teljesítette a követelményeket. 1913-ban tért vissza Indiába, ahol Ahmedabad városában folytatott jogi tevékenységet és rövid időn belül a

város egyik legnevesebb ügyvédje lett.¹ Barátai biztatására indult a helyi választásokon és 1917-ben bekerült a Helyhatóságba, mint Közegészségügyi Biztos. Ugyanebben az évben Patel találkozott Mohandas Karamchand Gandhival, kinek tanításai és az általa indított *satyagraha* mozgalom rendkívül intenzív hatást gyakorolt politikai nézetére. Gandhi biztatására részt vállalt a Gujarat Sabha nyilvános politikai szervezet tevékenységében, amely a helyi értelmiségi réteget tömörítette azzal a céllal, hogy a brit fennhatóság ellen szervezett formában lépjenek fel. Mikor 1928-ban éhínség és járvány ütötte fel a fejét Kheda körzetében a helyi parasztság a Sabha akkor vezetőjéhez, M. K. Gandhihoz fordult segítségért a brit adóemelések csökkentése miatt. Gandhi vállalta az ügyet, viszont már az egész országra kiterjedő elfoglaltsága végett a helyi vezetést átadta Patelnek, aki felhagyott ügyvédi praxisával és minden figyelmét a közügyeknek szentelte. A khedai mozgalom sikerrel végződött és 1919-ben a brit kormányzat engedett az adókból. A következő évben a Gujarat Sabha beolvadt az Indiai Nemzeti Kongresszus helyi szervezetébe (Gujarat Pradesh-i Kongresszus Választmánya) és mivel Vallabhbhai Patel a khedai győzelem után rendkívül népszerű politikussá vált Gujaratban, ő indult a párt képviselőjeként az ahmedabadi helyhatóság elnöki választásokon 1922-ben.² Akkor már Patel teljes mértékben támogatta Gandhi akcióit (a kormánnyal való együttműködés megtagadása; az idegen hivatali szervek bojkottálása; a teljesen független önkormányzatok követelése; a nyugati ruha viselésének megtagadása; az erőszakmentes polgári engedetlenség elve stb.) és az irányítása alatt 1920-ban elérték, hogy a helyhatóság saját maga által választott biztossal kormányozzon. A városi ügyek irányítása és a közösségi részvétel előmozdítása volt az első konkrét lépés, amely átváltoztatta a helyi tanácsokat a nemzetépítés gyakorlati értékkel bíró médiumává. A rendszer sikeres integrációja nagymértékben függött az alrendszerek lojalitásától és bizalmától. Patel képes volt megőrizni, ugyanakkor megreformálni az egykori birodalmi adminisztratív rendszert.

A helyhatósági választásokon még két ízben szerepelt sikeresen (1924, 1927) és pozícióját csupán a khedai-hoz hasonló, de még nagyobb méreteket öltő éhezés és adóemelés orvoslása miatt adta fel. Amikor Bardoliban az éhezés mellett a lakosságot nagyarányú adóemelés is sújtotta, Vallabhbhai Patel a városba utazott 1928 áprilisában, hogy megszervezze az ellenállást. A Gujarat nagy részét érintő éhezés felszámolása és az adóterhek csökkentése összehangolt fellépést sürgettek és Patel, akit korábban a Kongresszus a *satyagraha* nagpuri megszervezésével bízta meg Gandhi 1922-es bebörtönzése után, hozzálátott a helyi vidéki előjárókkal való egységfront kialakításához. Patel miután az érintett területeken önkénteseket toborzott, az erőszakmentesség jegyében, de kompromisszumok nélkül az adók teljes elutasítását kezdeményezte és a letartóztatások, valamint ingatlanok lefoglalása ellenére az ellenállás intenzitása egyre fokozódott.³ Az

¹ Krishna, Balraj: India's Bismarck. Sardar Vallabhbhai Patel, Mumbai, India Source Books, 2007. 1–8. (a továbbiakban: Krishna, 2007.)

² A Választmány elnöki tisztjét egészen 1945-ig birtokolta.

³ Gandhi, Rajmohan Patel: A Life, Ahmedabad, Navajivan Pub. House, 1990. 149–151. (a továbbiakban: Gandhi, 1990.)

engedetlenségi mozgalom augusztusra érte el a csúcspontját, amikor Patel közvetítőként keresztül megegyezett a helyi hatóságokkal, hogy visszavonják az adóemelést, visszahelyezik a tiltakozásként lemondott vidéki tisztviselőket és az elkobzott tulajdonokat, földeket visszaszolgáltatják. A bardoli küzdelem során nevezték Patelt először „*Sardar*”-nak, amely a győzelem után egyre elterjedtebbé vált kollégái és követői körében.⁴

A gujarati társadalmi-politikai helyzet változásait élete végéig figyelemmel kísérte, de az 1930-as évektől egyre nagyobb részt vállalt a Kongresszus országos tevékenységében. Gandhival való kapcsolata az évek során mélyült és minden megmozdulásában (pl. a híressé vált Ahmedabadtól Dandi-ig tartó ún. sómenet)⁵ követte a Kongresszusban teljhatalmúnak számító politikai és egyben spirituális vezetőt. Patel segédkezett a Gandhi és Lord Irwin alkirály közti paktum megkötésében 1930. március 5-én.⁶ A megegyezés aláírását követően a Kongresszus karachi konferenciája Patelt választotta meg elnökének, aki a paktum értelmében a britek által lefoglalt birtokok visszaszolgáltatását felügyelte, különös tekintettel az engedetlenségi mozgalomban részt vett gujarati földbirtokosok jóvátételére. Miután a Kongresszus és London közti tárgyalások zátonyra futottak, 1932 januárjában újra letartóztatták Gandhit és a Kongresszus vezetőit is. Gandhi és Patel a börtönben töltött idő alatt együtt folytatták az ellenállási mozgalom programját és számos kulturális/társadalmi probléma megoldását.⁷ Patel 1934 júliusában szabadult és a Kongresszus parlamenti frakciójának elnökéként ő választotta ki és irányította az országos törvényhozó választáson induló kongresszista jelölteket.

2. Küzdelem India függetlenségéért

A független indiai állam létrehozásában 'Sardar' Vallabhbhai Patel szerepét és eredményeit több szempontból is különlegesnek tekinthetjük. Patel áldozatos munkája során rövid idő alatt sikerült integrálnia a fejedelemségeket az indiai nemzetté válás talán legkritikusabb időszakában (1947–1949). A nemzetté válás alapjait rakta le azzal, hogy a köztudatba helyezte a nemzet gondolatát beépítve ezzel kisebb regionális társadalmi/politikai/gazdasági csoportokat egy sokkal

⁴ A gujarati kifejezés számos indiai nyelvben a „főnök, vezér” jelentéssel bír. Erről: *Gandhi*, 1990. 168.

⁵ Az 1930. március 21-től április 6-ig tartó 400 kilométeres menetelés a brit kormány sómonopóliuma ellen irányult. Az Arab-tenger irányába vezetett tömeg faluról-falura egyre nagyobb lett és a mozgalom hatalmas sikernek számított. Habár több ezer embert letartóztattak, köztük Gandhit és Patelt is, az indiai nép ereje és kitartása megmutatkozott, amely hatására a kormány végül leült Gandhival tárgyalni (*Gandhi*, 1990. 193.).

⁶ A paktum értelmében a Kongresszus és követői abbahagyják az engedetlenségi mozgalmat, a britek pedig szabadon engednek minden olyan politikai foglyot, akit nem erőszakos cselekmény miatt ítéltek el. Az egyezménynek természetesen még számos pontja volt, amit érdemes lenne megemlíteni, például a Kongresszus meghívást kapott Londonba egy kerekasztal tárgyalásra, hogy a felek érdekeit megpróbálják egymás felé közelíteni, vagy a britek ígérete tettek, hogy az engedetlenségi mozgalom alatt büntetésből elkobzott földeket visszaszolgáltatják tulajdonosaiknak. *Gandhi*, 1990. 206.

⁷ *Gandhi*, 1990. 226–229.

szélesebb körű és befogadó indiai nemzeti identitásba. A területi integráció problémájának sikeres megoldása olyan maradandó érdemeket szerzett Patelnek amelyek egyértelműen az indiai nemzet egyik alapító atyjává emelték. Annak érdekében, hogy tovább konszolidálja az ország egységét Patel nagy hangsúlyt fektetett a politikai infrastruktúra kiépítésére. Gandhi irányításával létrehozta a Kongresszus Párt szervezeti struktúráját, amely erőteljes politikai identitással és fegyelemmel rendelkezett. A párt politikai ereje és egysége megmutatkozott, amikor sikeresen léptek fel a szakadár szélsőséges mozgalmak és személyek (pl. Subhas Bose, N.B. Khare stb.) ellen. A brit parlament 1935-ben az indiai hatóságok tiltakozása ellenére elfogadta az India Kormányáról szóló törvényt,⁸ amelynek értelmében, 1937 februárjában esedékes volt a Törvényhozó Nemzetgyűlési választások. Az Indiai Nemzeti Kongresszus kiállította jelöltjeit, bár magát a törvényt használhatatlannak és működésképtelennek tartotta. A tartományi választások nyolc államban a Kongresszus Párt többségét hozták.⁹ Nem sokkal a tartományi választások után a Kongresszus vezetői összehívták Delhiben a Nemzeti Konvenciót. A Kongresszus elfogadta, hogy a tartományi választások alapján a többségi szavazatot elért pártok vezetői hivatalt vállalnak a Tartományi Gyűlésben, de csak abban az esetben, ha a brit tartományi kormányzók az alkotmány által rájuk ruházott különleges hatalommal nem élnek.¹⁰ A hivatalok betöltése előtt a Kongresszus Párt vezetői garanciát kértek a tartományi kormányzóktól, hogy betartják a Delhi Konvencióban rögzített pontokat. A kormányzók megtagadták ezt a kérést, mire a Kongresszus Párt visszautasította a hivatalvállalást abban a nyolc tartományban, ahol többséget szereztek. A konfliktus megoldása érdekében megkezdődtek a tárgyalások a brit kormányzat és a Kongresszus között. A britek 1937 júniusában megfogalmazott hivatalos álláspontjuk szerint biztosították a Kongresszust és India népét, hogy eleget tesznek a követeléseknek, vagyis a kirendelt kormányzó nem avatkozik bele a tartományi gyűlés ügyeibe. Az egységes Kongresszus párti fellépés nagyban köszönhető Vallabhbai Patel munkájának, mivel a parlamenti frakció elnökeként neki kellett egyeztetnie az eltérő álláspontokat. A párt Munkabizottsága három napig ülésezett Wardha-ban 1937 júliusában. Az ülésen több kényes kérdés felmerült, többek között a képviselők eltérő jövedelme volt fájó pont a Muszlim Liga kül-

⁸ Az 1919. évi India Kormányzásáról szóló brit rendelet India első világháborús hozzájárulását kívánta honorálni és a kormányzás számos funkcióját a Korona és az indiai hatóságok között osztotta meg. Az ekképpen létrehozott „dualista” berendezkedés nem hozott tartós elégedettséget, mivel még az indiai szerveknek átengedett (pl. oktatás) kormányzati területek felett is gyakorolt ellenőrzést a brit hivatalnoki kar. Az 1935-ben kiadott 14 fő részből dokumentum az 1919-es rendelethez képest visszalépést jelentett az indiai érdekek érvényesítésében. A 30-as évekbeli konzervatív kormánytöbbség az eredetileg egyensúlyt és az indiai érdekeket érvényesítő törvényjavaslatot átalakította, hogy szűkítse az indiai kormányzat funkcióit. Az eredmény egyik félnek sem kedvezett, hiszem a brit konzervatívok számára nem volt elég radikális, az indiai politikai elit pedig csalódott volt és bizalmatlanul fogadta az 1935. augusztus 4-én ratifikált, és 1937-ben életbe lépett rendeletet. *Keay, John: India: A History. New York, 2000. 490–493. (Továbbiakban: Keay, 2000.)*

⁹ Madras, Bihar, Assam, Uttar Pradesh, NWFP, CP, Berar, Bombay

¹⁰ Az India Kormányáról szóló törvény értelmében ugyan a Tartományi Gyűlésekben részt vehettek az indiai pártok képviselői is, de ezt a Gyűlést a brit kormányzók feloszlathatták.

dötteinek. A kialakult vitában Gandhi és Nehru asszisztálása mellett Patel irányította a feleket a lényegi pontok felé. A Munkabizottság végül július 7-én beleegyezett, hogy a párt vezetői elfoglalják helyüket a tartományi gyűlésben. Amikor 1939. szeptember 1-én kitört a második világháború, az indiai képviselők Nehru kezdeményezésére visszavonultak központi és vidéki törvényhozó testületekből tiltakozva ezzel a britekkel való együttműködés ellen. Gandhi teljes mértékben ellenezte a háborút a britek oldalán, a Kongresszus egyik vezetője, Chakravarthi Rajagopalachari azt tanácsolta, hogy abban az esetben támogassák a brit vezetést, ha demokratikus kormányt állíthatnak fel a háború után, Anglia pedig garantálja India számára a teljes függetlenséget. A britek elutasították Rajagopalachari kezdeményezését és Indiát a képviselők megkérdése nélkül vonták be a háborúba, mire Patel a Gandhi által meghirdetett polgári engedetlenségi mozgalmát karolta fel.¹¹ A *Quit India!* elnevezésű mozgalom a briteket India azonnali elhagyására szólította fel. Patel minden erejét és tudását latba vetette, hogy az engedetlenségi mozgalom egy soha nem látott méretű össz-indiai megmozdulás legyen. Az ország különböző részein intézett nacionalista töltetű beszédet az emberekhez, akik kitörő örömmel fogadták a szabadság és függetlenség érzésével kecsesetető szavait. A Kongresszus nem minden tagja értett egyet a megmozdulás szükségességével, de 1942. augusztus 7-én végül sikerült elfogadtatnia a mozgalom akciótervét.¹² A *Quit India!* szellemi atyja és szimbolikus alakja végig Gandhi maradt, de Patel volt az, aki az akció anyagi hátterét megteremtette, aki az alapvető szervezési, adminisztratív feladatokat ellátta, aki a mozgalomról szóló vitákat vezette, és aki beszédeivel mobilizálta az embereket. A mozgalom sikere láttán a britek 1942. augusztus 9-én letartóztatták Gandhit, Patelt és a Kongresszus Munkabizottságának (CWC) vezetőit. A mozgalom ugyanakkor nem merült feledésbe és India-szerte sztrájkok, tüntetések törtek ki a foglyok szabadon engedése miatt. A forradalmi hangulat több száz-ezer ember bebörtönzését és ezrek halálát okozta, annak ellenére is, hogy Gandhi és Patel igyekeztek nyugalomra inteni az indiai népet, nehogy még jobban elmérgesedjen a helyzet. A britek Gandhit rossz egészségügyi állapota miatt 1944-ben szabadon engedték, de Patel csak 1945. június 15-én hagyhatta el a börtönként funkcionáló ahmednagari erődöt.¹³ A háború befejeztével Anglia közölte, hogy hajlandó a hatalmat indiai kézbe adni és Gandhi a harcok felhagyására szólította fel az embereket. Az ország belső viszonyainak megszilárdítása és a független kormányzat előkészítése várt a soron következő 1946-os Kongresszus elnöki választás győztesére. A procedúra jelentősége abban állt, hogy a megválasztott elnök egyben India első miniszterelnöki tisztjét is betölthette. Jawaharlal Nehru és Sardar Patel volt a két potenciális jelölt, akik élvezhették a Kongresszus vezetőinek bizalmát és személyük kellő garanciát nyújtott a hatékony kor-

¹¹Jelen tanulmányhoz nem tartozik szorosan hozzá, de meg kell említenünk a teljesség kedvéért, Subhash Chandra Bose, az akkori Kongresszus elnöke, beadványát is, amely a britekkel szembeni katonai fellépést szorgalmazta. *Narahari, Parikh*: Sardar Vallabhbhai Patel, Ahmedabad, Navajivan Publish House, 1954. 434–436.

¹²*Gandhi*, 1990. 313.

¹³*Gandhi*, 1990. 313–318.

mányzásra. Habár Patel népszerűsége sokkal nagyobb volt a tizenhat állam képviselői körében, Gandhi javaslatára lemondott a jelöltségről és végül 1946. május 8-án Nehru kapta meg az elnöki pozíciót.¹⁴ Az átmeneti időszak ideiglenes kormányában természetesen szükség volt Patel vezetői és adminisztratív képességeire, így a belügyekkel foglalkozó tárca vezetésével bízták meg, amely rendkívül nagy felelősséggel járt, tekintve hogy neki kellett hozzálátnia a jövőbeni független állam egységesítéséhez, valamint a britekkel való megegyezés létrehozásához. A Brit Kormánymisszió alapvetően két tervezetet vázolt fel a hatalomátadás folyamatára és a Hercegi Államok integrációjára.¹⁵ Az 1946. május 16-án bejelentett terv szerint India egy laza föderációt fog alkotni kiterjedt tartományi autonómiával. A tartományokat csoportokba szedik, amelyek vallási többség alapján szerveződnek. A Kormánymisszió másik, 1946. június 16-i javaslata alapján India vallási alapon kerül felosztásra és a több mint 600 Hercegi Állam szabadon eldöntheti független marad, vagy csatlakozik a kialakulóban lévő Indiához, vagy Pakisztánhoz. Ez utóbbit a Kongresszus egyöntetűen elutasította, de a másik tervezettel szemben is voltak fenntartásaik. Gandhi túlságosan megosztónak tekintette ezt a megoldást, de Patel igyekezett meggyőzni őt és a Kongresszus többi tagját, hogy fogadják el a javaslatot, mivel amennyiben mindkettőt visszautasítják a britek csak a Muszlim Liga jelöltjeit fogja támogatni az új kormányban. A Kongresszus számára a május 16-i terv rendkívül vonzó pontja volt, hogy Pakisztán megalakulását nem tartotta elképzelhetőnek. A már említett hármas felosztás egy Össz-Indiai Unió képét vázolta fel, amely keretén belül a centrumot (és egyben az irányítást) az Indiai Unió adta, a másik két csoport pedig a Hercegi Államok és a hat muszlim tartomány képezte. A Muszlim Liga vezetője Muhammad Ali Jinnah azt a lehetőséget látta a koncepcióban, hogy az északkeleti és északnyugati muzulmán többségű tartományokból majd kialakíthatja Pakisztánt.¹⁶ A Kongresszus hosszadalmas tárgyalások után 1946. június 24-én elfogadta a tervet, de csak bizonyos kikötésekkel.¹⁷ A Kormánymisszió javaslatát mindkét fél bizalmatlanul fogadta és igazából egyik oldal sem volt vele elégedett, ám az alkirály által szervezett ideiglenes kormányban minél nagyobb képvisellel szerettek volna részt venni. A tervezet valójában annyira összetett és bonyolult volt, hogy mind a Liga, mind a Kongresszus másként értelmezte és igyekeztek a maguk részére legelőnyösebb pontokat kiemelni belőle.

¹⁴ *Tharoor, Shashi*: *Nehru: the Invention of India*, New York, Arcade Publishing, 2003. 137–138.

¹⁵ A Kormánymisszió tagjai: Lord Pethick-Lawrence, a brit kormány India-ügyi Államtitkára, Sir Stafford Cripps, a Kereskedelemügyi Minisztérium elnöke, Albert Victor Alexander, az Admiralitás első Lordja.

¹⁶ Jinnah a Muszlim Liga Tanácsának 1946. június 6-i delhii találkozásán elfogadtatta a tervet, de csak abban a reményben, hogy a hat muzulmán tartomány csoportja külön államalakulatot képezhet az átmenet után. Továbbá bizott Lord Archibald Wavell alkirály (1943–1947) ígéretében, miszerint a Liga és a Kongresszus ugyanannyi tagot delegálhat az átmeneti időben regnáló kormányba. *Moraes, Frank*: *Jawaharlal Nehru: a Biography*, Mumbai, Reissued and Enlarged Jaico impression, 2007. 336–337.

¹⁷ Nehru a májusi tervezet elfogadása után 1946. július 7-én és 10-én megfogalmazott nyilatkozata szerint, a Kongresszus bárminemű szerződés befolyása nélkül lép be az Alkotmányozó Nemzetgyűlésbe és a Kormánymisszió tervét módosíthatónak tekinti. *Ghose, Sankar*: *Jawaharlal Nehru. A Biography*, New Dealhi, Allied Publishers, 1993. 147. (a továbbiakban: *Ghose*, 1993.)

Az interpretációk csupán abban a pontban értek össze, hogy a brit elképzelés nem jelenti a rendezés végleges megoldását és teret enged a későbbi módosításoknak. Az átmeneti időszakot felügyelő ideiglenes kormány és az Alkotmányozó Nemzetgyűlés (amelynek elsődleges feladata volt megalkotni az új alkotmány) megválasztása volt a legsürgetőbb teljesítendő feladat a felek számára.¹⁸ Az 1946. júliusi nemzetgyűlési választásokat követően a Kongresszus és a Liga szerezte meg a legnagyobb számú képviselőt, amely első ülését Lord Wavell 1946. december 9.-re írta ki. Ám hónapokkal a tervezett ülés előtt 1946. július 29-én Muszlim Liga visszautasította a Nemzetgyűlésben való részvételt. Az okok a már említett májusi pontok szubjektív értelmezésében keresendők. Jinnah szerint az egy csoportba tartozó tartományok mindegyikének ugyanolyan alkotmányt kell elfogadniuk, ezért ha egy szekción belül több muszlim állam van, akaratauk felülkerekedhet a hindu államokén és utóbbiaknak el kell fogadniuk a többségi akaratot.¹⁹ Nehru viszont a tartományok önálló döntését látta ugyanebben a pontban, vagyis rendelkezhetnek, melyik alkotmányt fogadják el, a szekciójukra vonatkozó dokumentumot, vagy a saját maguk által szerkesztettet.²⁰ Mivel a Liga nem volt hajlandó együttműködni, Wavell 1946. augusztus 6-án felkérte Nehrut, hogy alakítsa meg az átmeneti kormányt. Jinnah elkeseredett reakciója előre nem látott erőszakhullámot eredményezett: 1946. augusztus 16-án a Liga akcióterve általános tiltakozást hirdetett a muszlim érdekek negligálása ellen, amely több napos vérengzésbe torkollott Bengália fővárosában, Kalkuttában.²¹ Az események tükrében Wavell azt javasolta Nehrunak, hogy vonja vissza nyilatkozatait és fogadja el a Kormánymisszió tervét, amely lecsillapíthatná a Liga által gerjesztett indulatokat. Nehru és Gandhi kitérő választ adott, ami egyértelművé tettem, hogy a Kongresszus egymaga kész az ideiglenes kormány megalakítására és nem tartják szükségesnek bevonni a Ligát ilyen körülmények között. Gandhi kérte Clement Attlee brit miniszterelnököt, hogy avatkozzon

¹⁸ Keay, 2000. 500–501.

¹⁹ Ez például az egyértelműen hindu többségű Assamra vonatkozott, amely szinte kizárólag muszlim tartományokkal volt egy csoportban. Jinnah abban reménykedett, hogy így sokkal több tartományt lesz képes integrálni egy későbbi önálló államalakulatba.

²⁰ Chhabra, G. S.: *Advance Study in the History of Modern India. Volume III. (1920–1947)*. New Delhi, Lotus Press, Revised Edition, 2005. 183. (a továbbiakban: Chhabra, 2005.)

²¹ A Jinnah propagálta *Direct Action Day* vezetett a kalkuttai fosztogatáshoz és vérengzéshez. Bengália vallási megosztottsága (56% muszlim, 42% hindu) az 1946. áprilisi helyhatósági választásokat követően különösen kiéleződött (ez volt az egyetlen tartomány, ahol a Liga többséget szerzett). A Liga által delegált bengáli főminiszter Huseyn Shaheed Suhrawardy (Pakisztán későbbi miniszterelnöke 1956 és 1957 között) Jinnah hívására reagált és szabadnapot rendelt el Kalkuttában. A brit kormányzó, Sir Frederick Burrows, jóváhagyta Suhrawardy rendelkezését, mivel úgy gondolta a főleg hindu kereskedők által üzemeltetett boltokat nem árt bezárni, amíg a hangulat lecsillapodik. A muszlimok a helyzeten felbuzdulva és beszédekre szomjazva előzőlöttél Kalkutta utcáit majd fosztogatni kezdtek. A célpontok egyértelműen a gazdag hindu boltok voltak. A fosztogatás gyűjtogatásba és öldöklésbe csapott át, amit a rendőrök nem tudtak megállítani, mivel ők is szabadnapot vettek ki a később kialakult káoszban pedig már nem tudtak úrrá lenni. A három napig tartó zavargásokban mintegy négyezer hindu, muszlim és szikh vesztette életét, több mint tízezer pedig elhagyták a várost. 1946 októberére az összetűzések elérték Kelet-Bengált, valamint Uttar Pradesh és Bihar államokat is, ahol az áldozatok száma meghaladta kalkuttai zavargásokét. Keay, 2000. 500–505.

közbe, mivel Wavellel nem találják meg a közös hangot. Attlee hatályon kívül helyezte Wavell döntését, amely értelmében a Liga nélkül nem lehet kormányzatot formálni és 1946. szeptember 2-án felállt a Kongresszus által delegált tagokból az ideiglenes kormány. Nehru kapta meg az Alkirály Végrehajtó Tanácsának Elnökhelyettesi (*de facto* miniszterelnöki) pozícióját, Vallabhbai Patel pedig a belügyekért és a hírközlésért felelős kormányzati státust. Mivel Wavell továbbra is be akarta vonni a Ligát a kormányba a Kongresszus végül hozzájárult és október 25-én újjászerveződött az ideiglenes kormány, amelybe öt-öt képviselőt küldött a Kongresszus és a Liga, valamint további négy küldöttet a kisebbségek. A Liga szerette volna megkapni belügyeket, de miután Patel bejelentette, hogy ebben az esetben nem vállal semmilyen kormányzati tisztséget, a pénzügyi tárca lett az övé Liaquat Ali Khan személyében. Liaquat és a többi muszlim vezető kijelentette, hogy csak azért lépnek be a kormányba, mivel egy fórumot látnak benne, ahol képviselhetik a független Pakisztán ügyét és nem fogadják el sem Nehru, sem a többi kongresszista vezető irányítását. Patel felhívta az alkirály figyelmét a Liga kirekesztő és egység ellenes hozzáállásra, de Wavell nem tudta megfelelően kezelni a helyzetet. Hiába tett engedményeket a Liganak a december 9-re tervezett Alkotmányozó Nemzetgyűlésben nem akartak részt venni, ami Wavell eddig politikai erőfeszítéseinek a kudarcát jelentette. Mivel Jinnah bojkottja elhúzódott, 1947. február 5-én a kormány kilenc tagja (a muszlim képviselők kivételével) egy közös levélben fogalmazta meg véleményét az alkirálynak, miszerint a Ligával nem lehet együttműködni, ezért el kell hagynia a kormányt, különben Nehru lemond tisztségéről. Az eseményeket alapjaiban változtatta meg Attlee február 20-i bejelentése, amelyben kinyilvánította a brit uralom végét Indiában és a hatalom átadását 1948 júniusáig.²² A brit miniszterelnök leszögezte, hogy ha addig nem áll össze az Alkotmányozó Nemzetgyűlés a hatalmat vagy a központi kormánynak, vagy a tartományi kormányoknak adja át. A tárgyalások zátonyra futása miatt pedig kinevezte Lord Louis Mountbattent alkirálynak, aki március 24-én letette az esküt és sürgősen hozzálátott a politikai helyzet konszolidálásához.

Vallabhbai Patel volt talán az első Kongresszus párti politikus, aki komolyan vette Pakisztán elszakadását Indiától és elfogadta lehetséges megoldásként Jinnah elképzeléseit. Habár Patel számtalanszor kritizálta Jinnah módszereit és a Muszlim Liga szerepét az ideiglenes kormányban sokkal jobban tartott egy döntésképtelen és széthúzó kormányzat képétől, amely nem lenne képes a majd 600 Hercegi Államot megtartani és ez India további széttöredezéséhez vezetne.²³ Már 1946 decemberében elkezdett dolgozni kollégájával V. P. Menonnal, aki politikai tanácsadóként tevékenykedett az ideiglenes kormány munkáját segítve, a muszlim államokat tömörítő Pakisztán kialakításának lehetőségén. Az 1947. januári és márciusi kommunális zavargások tovább erősítették benne az elképzelést, hogy Pakisztán elszakadása elkerülhetetlen. Patel legfontosabb feladatának a vallási szempontból megosztott államok védelmét látta. Teljes mértékben elutasította Jinnah tervét, hogy a hindu többségű Panjab és Bengália elszakadjon

²² Ghose, 1993. 149–152.

²³ Gandhi, 1990. 395–397.

Indiától és Pakisztán része lehessen. Helyette a vallási vonalak mentén meghúzandó szakadást preferálta e két állam esetében is. Patel döntésével számos támogatót szerzett magának a Kongresszuson belül, de sem Nehru, sem Gandhi nem értett vele egyet. A terv kivitelezése, bármilyen fájdalmas volt magának Patelnek is, egyértelműen keresztül húzta a Liga számításait és a független India egységét garantálta.²⁴ Amikor Lord Mountbatten hivatalosan bejelentette a brit kormány új javaslatát 1947. június 3-án, Patel a tervezet elfogadása mellett lobbizott a Kongresszusban. Az új javaslat – amit Mountbatten-tervnek is neveztek – értelmében [1] India felosztása és ezzel Pakisztán elszakadása elkerülhetetlen, [2] a Hercegi Államok függetlenségét elvetette és csatlakozásra kötelezte azokat a két független állam (India, Pakisztán) valamelyikéhez, [3] Panjab és Bengália felosztása vallási vonalak mentén.²⁵ Az elszakadást ellenző Gandhit Patelnek sikerült végül meggyőznie a terv elfogadásáról azzal az érveléssel, hogy csak így lehetett elkerülni a polgárháború kirobbanását. Mountbatten június 4-én hozta nyilvánosságra, hogy 1947. augusztus 15-re megtörténik a hatalom átruházása, amely szintén arra sarkallta a feleket, hogy minél előbb hozzanak döntést a június 3-i javaslatot illetően. A Muszlim Liga Tanácsa június 10-én fogadta el a Mountbatten-tervet, de a Kongresszus vezetősége még tárgyalásokat folytatott India egységének megőrzéséről. Patel az Össz-Indiai Kongresszusi Bizottság ülésén tartott beszédében kiemelte, hogy szerinte sem könnyű a döntés, mivel számára is nehéz elfogadni Pakisztán elszakadását, de így is megkapják India a területek 80%-át, ahol szabadon kiépíthetnek egy erős központosított kormányzatot. Miután Gandhi egyetértett Patel felszólalásával a Bizottság június 14-én elfogadta a tervet.²⁶

3. A Hercegi Államok integrációja

Az 1857–58-as szipolyfelkelést követően a britek felhagytak az annexió gondolatával és megkezdődött India indirekt kormányzása. A hercegségek a hűbéri elv alapján a britekkel külön szerződésekben rögzítették viszonyukat. Az autonómia mértéke meglehetősen széles skálán mozogott, s egyes államok szélesebb körű önállóságot élveztek, mások belügyeit szigorú ellenőrzés alatt tartották, míg néhol csupán néhány mérföldre terjedt ki a herceg hatalma. A 20. század során a britek számos törekvést tettek arra, hogy a Hercegi Államokat integrálják, és még közelebb kerüljenek az egységes Brit India képéhez. A legkiemelkedőbb próbálkozás az 1935-ös Indiai Kormányról szóló törvénykezés, amely előírta a hercegségek és Brit India egységesítését egy szövetségi kormányzat uralkodása alatt. Mielőtt a tervezet elérte volna a megvalósítás fokát, kitört a második világháború és félbemaradt az egységesítés. Az 1940-es évek elején tehát maradt a fejedelemségek és a Brit Korona hűbéri viszonya, amelyet a Korona és az államok közti szerződések szavatoltak. India függetlensége után azonban a Brit Korona és a Hercegi Államok között létrehozott a szerződések

²⁴ Gandhi, 1990. 401–405.

²⁵ Chhabra, 2005. 191–192.

²⁶ Menon, 1956. 385.

nem maradhattak fent, mivel a brit kormányzat ragaszkodott hozzá, hogy ezeket a megállapodásokat ne lehessen változtatlanul átmenni a független indiai, vagy pakisztáni kormányzat viszonyrendszerének konszolidálására. A fennhatóság megszüntetése magával vonta a hercegségek jogainak visszaáramlását, mivel már nem voltak függésben a Brit Koronától. A hercegségek aktuális helyzetéről az 1942-ben Indiába küldött, az indiai együttműködést felügyelő, Sir Stafford Cripps vezette küldöttség jelezte, hogy elképzelhető az egyes fejedelemségek függetlenedési törekvései. A Kongresszus számára ez elfogadhatatlannak bizonyult és minden erejüket bevetették, hogy meggyőzzék a hercegeket az integrációról. A Kongresszus sokáig nem tudott eredményesen szerveződni a hercegségekben, mivel minden idejüket a britektől való függetlenség kivívása foglalta le és ez csak Gandhi fellépésével változott meg, aki sok fejedelem szimpátiáját kivívta azzal, hogy bebizonyította India képes önállóan a felelős kormányzásra. A Kongresszus 1939-es hivatalos álláspontja szerint a hercegségek ugyanolyan jogokkal és felelős kormányzattal rendelkezhetnek az integráció után, mint Brit India volt tartományai.

A tárgyalások és az integráció megindításához nélkülözhetetlen volt néhány brit politikus támogatása. A regnáló 24. alkirály, Lord Louis Mountbatten, egyetértett a Kongresszus véleményével és nem tartotta szerencsésnek elválasztani a hercegségeket a független Indiától. A 19. és 20. század alatt kialakult gazdasági, kereskedelmi és infrastrukturális kapcsolatok különböző érdekek szövényes hálózatát hozták létre a hercegségek és Brit India között. A fejedelmi államok urai úgy gondolták, hogy Mountbatten személye garancia a független India ígéreteire és a csatlakozási folyamat rajta keresztül gördülékenyen zajlik a jogok sérülése nélkül.²⁷ A hercegek ugyanakkor nem osztoztak azon az állásponton, hogy államuk területét egyáltalán integrálja, vagy milyen feltételekkel integrálja a független India. Számos érdek és megfontolás állt a csatlakozási folyamatok mögött, amelyek tovább bonyolították a tárgyalások menetét. Egyes államok, mint például Bikaner és Jawhar inkább gazdasági, semmint ideológiai, vagy patrióta megfontolásokból fejezte ki csatlakozási szándékát Indiához és a csatlakozást kereskedelmi megállapodásokhoz kötötték. Mások ahhoz a jogukhoz ragaszkodtak elsősorban, hogy a előzetes szerződések befolyása nélkül szabadon dönthessék el Indiához, vagy Pakisztánhoz csatlakozni.²⁸ Bhopal, Tavancore és Hyderabad viszont kijelentették, hogy megőrzik szuverenitásukat és nem csatlakozni semmilyen más országhoz. Hyderabad önállósága bizonyosságul független kereskedelmi csatornákat hozott létre több európai országban és tárgyalásokat kezdeményezett Portugáliával, Goa tartomány megvásárlása céljából, hogy ezzel ki tudjon jutni a tengerre. Létezett olyan tervezet is, amely szerint egy kü-

²⁷ Louis Mountbatten személye rendkívül sokat jelentett a tárgyalások során, mivel ismert kapcsolata a királyi családdal garanciát jelentett a fejedelmek számára. Louis nagybátyja volt ugyanis, Philipnek, aki 1947. július 10-én eljegyezte, majd 1947. november 20-án elvette feleségül VI. György király lányát, Erzsébetet. *Heald, Tim: The Duke: A Portrait of Prince Philip*, London, Hodder and Stoughton, 1991. 77–86.

²⁸ *Copland, Ian: The Princes of India in the Endgame of Empire 1917–1947*. Cambridge, Cambridge University Press, 1997. 237. (a továbbiakban: *Copland*, 1997.)

lön konföderációt hozzanak létre a fejedelemségek, így megalapítva egy harmadik entitást India és Pakisztán mellett.²⁹

4. A csatlakozási folyamat problematikái: Bhopal, Junagadh, Hyderabad és Jammu-Kasmír függetlenségi törekvései

Számos ok vezetett oda, hogy a kezdeti ellenállások felszámolása után szinte minden hercegség megegyezett a csatlakozási feltételekről Indiával. Az egyik kiemelkedő faktor, amely az ellenállás összeomlásához vezetett az a hercegségek közti egység hiánya. A kisebb hercegségek egyszerűen nem bíztak a nagyobb államokban, hogy az ő érdekeiket is megvédik majd. Sok hindu állam nem bízott a Muszlim fejedelmekben, különösképpen Bhopal *nawadja*, Hamidullah Khan a Hercegi Államok függetlenségi mozgalmának prominens alakja vívta ki a hindu uralkodók ellenszenvét és az a hír terjedt el róla, hogy valójában pakisztáni ügynök.³⁰ A *nawad* elképzelése szerint a Hercegi Államok és a Muszlim Liga között egy kapcsolatot kell kialakítani, hogy együttes erővel nyomást gyakoroljanak azokra az uralkodókra, akiket a Kongresszus tartott befolyása alatt. Bizonyos hercegségek ugyanis az integrációt elkerülhetetlennek látták és hamar felvették a kapcsolatot a Kongresszussal abban a reményben, hogy a sikeres csatlakozás után nagyobb beleszólásuk lesz a végső egységesítési terv végrehajtásában, mint a muszlim államoknak. Azonban a Muszlim Liga megtagadta részvételét az Alkotmányozó Nemzetgyűlésben és a muszlim hercegségek egységesítő frontja ezzel elbukott és nem tudták folytatni a Kongresszussal szembeni kohéziós politikájukat. A muszlim törekvéseket tovább rombolta nyolc állam (Baroda, Bikaner, Cochin, Gwalior, Jaipur, Jodhpur, Patiala és Rewa) részvétele az 1947. április 28-i Nemzetgyűlésben.³¹ A nyolc állam belépésével kezdődött meg valójában az integrációs folyamat Lord Mountbatten, India utolsó alkirálya, Vallabhbai Patel és Vappala Pangunni Menon, az indiai Államminisztérium vezetői irányításával.³²

Mountbatten minden befolyását és tudását felhasználta annak érdekében, hogy a fejedelmeket a csatlakozás felé fordítsa. A Hercegi Államok figyelmét felhívta arra a tényre, miszerint a brit kormány nem garantálhatja a domíniumi státusukat és nem fogja felvenni a Brit Nemzetközösség tagjai közé sem őket, ami egyértelműen maga után vonzza az államok és a brit korona kapcsolatainak megszűnését. Az államok csak abban az esetben őrizhetik meg az eddig érvényben lévő jogaik egy részét, ha csatlakoznak Indiához, vagy Pakisztánhoz.³³

²⁹ Lumby, E. W. R.: *The Transfer of Power in India 1945–1947*, London, George Allen and Unwin, 1953. 215–232. (a továbbiakban: Lumby, 1954.)

³⁰ Ramusack, Barbara N.: *The Indian Princes and Their States*, The New Cambridge History of India III.6., Cambridge, CUP, 2004. 272.

³¹ Copland, 1997. 244.

³² Az indiai kormány létrehozott egy politikai és adminisztratív részleget (States Department), amely feladata az integráció gördülékeny levezetése: Lumby, 1954. 230–232.

³³ Copland, 1997. 255.

Mountbatten hangsúlyozta, hogy a szubkontinens egy gazdasági egység és a fejedelemségek szenvednének a leginkább attól, ha ez felbomlana.³⁴

A brit oldalról jött diplomáciai támogatások mellett a Kongresszus egyensúlyozó, de határozott politikája volt a legnagyobb hatással a fejedelemségekre. A Kongresszus szerint a fejedelmi államok nem rendelkeznek szuverenitással és nem tekinthetők függetlennek a britekkel való hűbéri viszony lejártával. Az államoknak ezért csatlakozniuk kell Indiához, vagy Pakisztánhoz. Nehru 1947 januárjában bejelentette, hogy a független India nem fogadja el a királyok „isteni jogait”³⁵ és ugyanebben az évben deklarálta, hogy minden olyan hercegséget ellenséges államnak tekint, amely nem csatlakozott az Alkotmányozó Gyűléshez.³⁶ Vallabhbai Patel és Menon, akik a fejedelmekkel való tárgyalásokkal voltak megbízva, egy sokkal békéletőbb és diplomatikusabb hangnemben kezdték meg az egyezkedéseket.³⁷ Az 1947. július 5-én kiadott hivatalos kormányrendeletben Patel a fenyegetések helyett India egységét és a hercegségek, valamint a független India közös érdekeit hangsúlyozta. Az államokat biztosította a Kongresszus békés szándékáról és meghívta őket a független Indiába, hogy, miképpen Menon írta memoárjában, „együtt legyenek képesek törvényeket hozni, mint barátok és ne szerződéseket kötni, mint idegenek”.³⁸ Patel többször megismételte, hogy az Államminisztériumnak nem áll szándékában dominanciát kialakítani fejedelemségek fölött és ellentétben a brit kormány Politikai Részlegével (*Political Department of the British Government*) nem a hűbériség tárgyaként, hanem egyenrangú felekként fogják kezelni őket az Indiával való tárgyalások során.³⁹

Vallabhbai Patel igyekezett úgy megfogalmazni a csatlakozási szerződéseket, hogy vonzóak legyenek a hercegségek uralkodói számára. Alapvetően kétféle dokumentumot hozott létre: az ún. Csatlakozási Okmányt (*Instrument of Accession*) és az ún. Átmeneti Megállapodást (*Standstill Agreement*). A Csatlakozási Okmány értelmében a hercegek beleegyeznek a csatlakozásába a független Indiához és átadják bizonyos normatívák és hatalmi tényezők irányítását. A brit uralom alatt belső autonómiával rendelkező államok a Csatlakozási Okmányt írták alá és a védelmi politikát, a külügyeket és a hírközlési eszközöket az indiai állam irányítása alá rendelték. Azok az uralkodók, akiknek államai valójá-

³⁴ Mountbatten személyesen is találkozott azokkal a fejedelmekkel, akik ellenérzésekkel viselkedtek a csatlakozás iránt. Többek között párbeszédet folytatott Bhopal nawad-jával és meggyőzte, hogy csatlakozzon Indiához, amely 1948-ban következett be. *Gandhi*, 1990. 413–414.

³⁵ Vagyis nem ismerik el azt a politikai és vallási elképzelést, hogy a király legitimitása Istentől ered éppen ezért csak Istennek tartozik elszámolással. Nyilvánvalóan a központi hatalom mellett nem létezhetett másik vele egyenrangú politikai szubsztancia, amely megkérdőjelezte volna az indiai államszuverenitását. *Lumby*, 1954. 228.

³⁶ Nehru 1947 májusában jelentette be, hogy a fejedelmi államoknak részt kell venniük az egyeztetésekben és a születendő független állam megteremtésében. *Copland*, 1997. 258.

³⁷ *Kumar Ravindra: Life and Work of Sarad Vallabhbai Patel*, New Delhi, Atlantic Publishers and Distributors, 1991. 9.

³⁸ *Menon, Vappala Pangunni: The Story of the Integration of the Indian States*, New York, Macmillan, 1956. 99–100. (a továbbiakban: *Menon*, 1956.)

³⁹ *Lumby*, 1954. 234.

ban földbirtokok voltak és a jelentősebb adminisztratív ügyeket a brit korona gyakorolta eddig, egy másfajta Csatlakozási Okmányt kellett aláírniuk, amely a reziduális hatalmat és az igazságszolgáltatást az indiai kormányra ruházta át.⁴⁰ Azok az államok hercegei, akik megőrizhették a britek alatt megszerzett státusukat egy harmadik típusú Csatlakozási Okmány keretén belül csatlakoztak a központi hatalomhoz. Az Átmeneti Megállapodás szentesítette a fejedelemségek és a britek közti szerződések és adminisztratív gyakorlatok létjogosultságát és kontinuitását, de leginkább a Csatlakozási Okmány ratifikálását készítette elő.⁴¹

A Csatlakozási Okmány nyolcadik cikkelye az egyik legfontosabb és az uralkodók számára leginkább vonzó pont volt, mivel az India Kormányáról szóló rendelet által szabadon hagyott jogok autonóm gyakorlását garantálta. A csatlakozni kívánó hercegek biztosítékot kaptak arra nézve, hogy megőrizhetik az indiai Legfelsőbb Bíróság előtti mentelmi jogukat, a vámterhek alóli mentesség jogát, valamint védelmet kaptak a 18 nagy állam esetleges beolvasztási kísérlete ellen. Vallabhbhai Patel, Menonnal egyetemben, igyekezett megadni minél szélesebb függetlenséget a Hercegi Államoknak, viszont a csatlakozási feltételeket ellenzőket figyelmeztette, hogy a későbbiekben csak egy sokkal előnytelebbs megállapodást lesznek képesek kötni.⁴² Az uralkodók többsége így 1947 májusa és a hatalom átvétele 1947. augusztus 15-e között aláírták a szerződéseket. Az alapjában véve sikeres csatlakozási folyamat ellenére maradtak államok, amelyek egyelőre nem csatlakoztak. A legnagyobb problémát az északi határ menti államok jelentették, mint Jodhpur, amely a jobb feltételek reményében Pakisztánnal kezdett tárgyalásokat és Junagadh, amely akkora már csatlakozott Pakisztánhoz. Hyderebad és Kashmir pedig bejelentette függetlenedési szándékát.⁴³

Hanwant Singh, Jodhpur uralkodója nem értett egyet a Kongresszus politikájával és nem látta jövőjét, valamint életminőségének fenntarthatóságát biztosítva a független Indiában, ezért tárgyalásokat kezdeményezett a Muszlim Ligával. Jinnah szerette volna a nagyobb határ menti államokat meggyőzni a pakisztáni csatlakozás mellett abban a reményben, hogy a kisebb államok szintén kedvet kapnak az integrációhoz és kompenzálni tudják Bengál és Punjab területeinek elvesztését. Az ajánlata valóban rendkívül kecsegtető volt, mivel megengedte az államok uralkodóinak, hogy ők szabják meg csatlakozásuk feltételeit, amelyeket ő ellenvetés nélkül aláírt volna. Hanwant Singh hajlott a csatlakozásra, de figyelembe kellett vennie a többségében hindu állam lakosságának elégedetlenségét és azt a tényt, hogy egy hindu állam megsértené azt a „két-nemzet” elvet, amely alapján Pakisztán elszakadt Indiától.⁴⁴ Singh végül kelleetlenül, de egy lehetséges

⁴⁰ Ez lényegét tekintve a *taluka* feletti irányítást jelentette. A *taluka* egy olyan adminisztratív egység, amely egy lokális központhoz (város) kötött közigazgatási irányító egység, egyfajta önkormányzat.

⁴¹ Copland, 1997. 256.

⁴² Átmeneti Megállapodást kötöttek meg mindazon államok, amelyek nem voltak hajlandóak aláírni a Csatlakozási Okmányt. Menon, 1956. 114–120.

⁴³ Copland, 1997. 256–260.

⁴⁴ A két-nemzet elvét muszlim filozófusok, politikusok (Syed Ahmad Khan, Muhammad Iqbal, Muhammad Ali Jinnah) dolgozták ki. Az elmélet szerint a muszlimok és a hinduk minden tekin-

vallási zavargás rizikóját nem vállalva az India melletti csatlakozás mellett döntött.⁴⁵

Habár elméletileg az összes állam szabadon eldönthette, hogy Indiához, vagy Pakisztánhoz csatlakozik, Mountbatten ragaszkodott a földrajzi egység megőrzéséhez, ami azt jelentette, hogy a Pakisztánnal határos államoknak adatott meg a választás lehetősége. A Patel számára különösen jelentős Gujarat dél-nyugati határánál fekvő terület, Junagadh, nem rendelkezett közös határral, Pakisztánnal, de az állam uralkodója, *nawabja*, Mountbatten érveit és a földrajzi elhelyezkedést figyelmen kívül hagyva Pakisztánhoz kívánt csatlakozni azzal az indokkal, hogy a tenger felől megközelíthetik Pakisztánt.⁴⁶ Junagadh hercegség fennhatósága alá tartozó két kisebb állam (Mangrol, Babariawad) viszont kinyilvánította függetlenségét és csatlakozási szándékát Indiához. Válaszként a *nawab* katonailag megszállta a renitens területeket. A környező államok azonban Junagadh határaihoz vezényelték csapataikat, valamint felkérték az Indiai Unió kormányát, hogy asszisztáljon nekik a műveletekben.⁴⁷ Az indiai hivatalos álláspont szerint Gujarat államban a már forrongó vallási feszültségek csak fokozódnának, így az uralkodó csatlakozási kérelmét Pakisztánhoz elutasították. A kormány rámutatott arra a nem elhanyagolható tényre, hogy az állam lakosságának 80%-a hindu és a kérdés eldöntését népszavazással kell eldönteni. Ezzel párhuzamosan, elvágta minden szén-, és üzemanyagforrást Junagadh államtól, korlátozták a légi és postai útvonalakat és újra csapatokat küldtek a határnál elhelyezkedő Mangrol és Babirawad fejedelemségekbe, amelyek addigra csatlakoztak Indiához. Pakisztán beleegyezett a népszavazásba, de csak azzal a kikötéssel, ha az indiai csapatok elhagyják a térséget. Mivel ezt a feltételt India negligálta az uralkodó október 26-án Pakisztánba menekült. Miután Junagadh központi hatalma vezető nélkül maradt az udvar felkérte az indiai kormányt, hogy vegye át az irányítást az adminisztratív szervek fölött. Az 1948-as népszavazás majdnem egyhangúan az India melletti csatlakozás (99,5%) mellett döntött.⁴⁸

A kis Junagadh állam problémái mellett egy hasonló, ám sokkal jelentősebb ügy látszott kibontakozni Hyderabad hercegségnél. A *nizam*, Mir Osman Ali Khan, az iszlám kultúra neves patrónusa uralkodott a tizenhat millió lakosú államban, amely 85%-a hindu volt. Nehru és Patel számára egyértelmű volt, hogy Indiához kell csatlakoznia, a *nizam* viszont azt fontolgatta, hogy egyik formálódó államalakulatnak sem lesz a része, hanem létrehozza saját független államát.⁴⁹ Lord Mountbatten nyomására aláírtak egy Átmeneti Megállapodást, amely tartalmazta az indiai állam egy éves moratóriumát, azonban a *nizamot* támogató muszlim magánhadsereg vezetője, Qasim Razvi mindent megtett annak érdeké-

tetben két különálló nemzet éppen ezért a muszlimoknak autonóm anyaországgal kell rendelkezniük a muzulmán többségű volt brit India területén.

⁴⁵ Menon, 1956. 114–120.

⁴⁶ A mai Gujarat állam területén levő Veralal város kikötője lett volna Junagadh és Pakisztán közti kapcsolódási pont.

⁴⁷ Lumby, 1954. 237–238.

⁴⁸ Lumby, 1954. 238–239.

⁴⁹ Racine, Jean-Luc: Cachemire. Au péril de la guerre, Paris, CERI/Autrement, 2002. p.39. (a továbbiakban: Racine, 2002.)

ben, hogy ne csatalakozzon Hyderabad Indiához. Patel nehezen tolerálta Razvi hozzáállását és figyelmeztette, hogy Junagadh sorsára jut, ha továbbra is provokálja az indiai kormányt uszító magatartásával és beszédeivel. A nemzetközi hátrányos megítélést elkerülve Nehru a helyzet békés megoldását preferálta és kérte Patelt folytassa az egyezkedéseket. A *nizam* megbízásából egy jogi formulát hoztak létre, amely a tárgyalások további menetében kiváló alapot jelentett az érdekek közelítéséhez. Mountbatten legnagyobb meglepetésére Razvi és Patel is elfogadta ezt a javaslatot (utóbbi saját bevallása szerint csak Mountbatten kedvéért), ám a *nizam* ezen felbuzdulva még több kedvezményt akart kicsikarni az Indiai kormánytól és visszalépett a dokumentum elfogadásától.⁵⁰ Nehru látva a diplomáciai csatornák befagyását szabad utat adott Patelnek és az indiai csapatok 1948. március 13-án Hyderabadba vonultak. A szeptember 13. és 15. között lezajló „Póló Hadművelet” több ezer áldozatot követelt, de sikerült Hyderabad államát Indiához csatolni. Mountbatten és Nehru a katonai megszállással szereték volna elkerülni egy esetleges újabb muszlim-hindu vallási harc kirobbanását. Patel elsődleges célja India fiatal államának megszilárdítása volt és a kormány hatalmának demonstrálása, hogy mind a hinduk, mind a muszlimok védve érezhessék magukat általa.⁵¹

A hatalomváltás pillanatában Jammu és Kasmír⁵² uralkodója a hindu Hari Singh maharadza volt, aki vonakodott, hogy az egyértelműen muzulmán többségű államot (77%) Indiához, vagy Pakisztánhoz kösse. Tisztában volt vele, hogy döntése ellenséges reakciókat fog kiváltani Kasmír különböző részeiben és igyekezett független maradni.⁵³ A terület nemcsak gazdasági, de stratégiai szempontból is kiemelkedő jelentőséggel bírt India és Pakisztán számára egyaránt. Mountbatten meglátogatta Singhet és próbálta rábírní, hogy augusztus 14-ig döntse el, melyik államhoz akar csatlakozni. Az alkirály próbálkozásai hiábavalónak bizonyultak viszont a maharadza úgy döntött egy Átmeneti Megállapodást hajlandó kötni mindkét jövőbeli állammal. Pakisztán már augusztus 16-án elfogadta Singh ajánlatát, de a Kongresszus delhibe hívatta, hogy tárgyalásokat folytassanak a kérdéstről. A további egyeztetések viszont nem történtek meg, mivel 1947. szeptember elején fegyveres csapatok törtek be Jammu-Kasmír területére a pakisztáni határ irányából. Az indiai jelentések szerint az erőszakos betörésekért Pakisztán volt a felelős és az október 22-én újabb hullámban megindult pathan törzsbeli támadásokat is fegyverekkel, üzemanyaggal és közleke-

⁵⁰ Patel rendkívül elszántan védelmezte minden külső hatástól az indiai kormányzatot és nem ismert kompromisszumot akkor sem, mikor az indiai állam integritását veszélyeztetve érezte. Az indiai csapatok bevetése előtt a britek megkérték Patelt halassza el a beavatkozást, mivel Jinnah egy nappal (szeptember 12-én) előtte meghalt és tartottak az esetleges zavargásoktól. Patel figyelmen kívül hagyta a kérést és folytatta az akciót, mert számára a legfontosabb a helyzet mielőbbi konszolidálása és az indiai kormány erejének megmutatása. *Ghose*, 1993. 183.

⁵¹ *Gandhi*, 1990. 483.

⁵² Pakisztán a területet mindig Kasmírnak nevezte, míg India a térség földrajzi-adminisztratív megnevezéséhez Jammu és Kasmírhoz ragaszkodott. A „Kasmír” szó önmagában a muszlim területeket jelenti. A „Jammu és Kasmír” kifejezés viszont a megosztottságra utal, mert Jammut többségében hinduk lakták. *Racine*, 2002. 21.

⁵³ *Menon*, 1956. 394–395.

dési eszközökkel támogatták abból a célból, hogy Kasmírt rákényszerítsék a csatlakozásra. A vádakat tagadta a pakisztáni vezetés és kijelentette, hogy a támadásokban résztvevő pakisztáni állampolgárok a kormány megbízása nélkül vettek részt. A behatolások és erőszakos cselekmények fokozódása miatt Hari Singh az indiai kormány segítségét kérte. Elsőként Mountbatten, majd Menon utazott Srinagarba (Jammu és Kasmír nyári fővárosa), hogy meggyőzzék Singhet a Csatlakozási Okmány aláírásáról. Az indiai kormány álláspontja szerint csak egy tisztázott jogi viszony nyújthat hathatós stabilitást Kasmírnak, ezért a segítséget leginkább már, mint az indiai állam részének tudnák biztosítani. Nyilvánvalóan Indiának is az volt a célja, hogy minden eszközzel rábírja Singhet az aláírásra, aki a helyzet mihamarabbi konszolidációja miatt október 27-én aláírta a megállapodást és India szerves részévé vált. Az elsősorban Patel, Nehru, Menon és Mountbatten vezette tárgyalásokat követően India csapatokat szállított Srinagarba, amivel megkezdődött az első indo-pakisztáni háború (habár egyik fél sem deklarálta háborúnak a konfliktust). Az indiai hadseregnek decemberre sikerült visszaszorítani a behatolókat 30 km-re Pakisztán határáig. A front itt megmerevedett és a januárban újra kiújuló harcokat megelőzően az indiai kormány felkérte az Egyesült Nemzetek Szövetségét a kasmíri kérdés rendezésére.⁵⁴ Az ENSZ BT számos tárgyalást kezdeményezett 1948. január és augusztus között, de egyik sem hozta meg a kívánt eredményt. A Tanács látogatásokat tett mindkét országban, amely eredményeképpen 1948. augusztus 13-án meghozta határozatát, amelynek értelmében felszólítja a feleket a tűzszünet megkötésére, Indiának és Pakisztánnak egyaránt ki kell vonnia csapatait kasmírból, bizonyos területeken ENSZ békefenntartók állomásoznak és népszavazást kell tartani.⁵⁵ Miután az ENSZ közvetítésével megszületett a tűzszünet Pakisztán biztosította a Kasmír-völgyet övező hegyvonulatokat és a völgy nyugati részét, ahol kikiáltották Azad (Szabad) Kasmírt. India Jammu és Kasmír többi, kétharmad részét, tudhatta magáénak, ám megegyezés nem született, valamint a csapatok kivonása és a népszavazás kiírása sem történt meg.⁵⁶

5. Konklúzió

Miután Vallabhbhai Patel sikeresen levezényelte a Hercegi Államok integrációját és az 1947. augusztus 15-ig nem csatlakozott uralkodókkal is lezárta a tárgyalásokat a független India egységét 1949-re semmilyen külső, vagy belső tényező nem veszélyeztette. Patel szerepe a diplomáciai tárgyalásokban kiemelkedő volt és a Brit Korona kivonulásával az ország adminisztratív rendszerének kiépítése/újraértelmezése szintén hozzátartozott belügyminiszteri tevékenységéhez. A módszereit és megoldásait tekintve gyakran alakult ki konfliktus közte és Nehru között, de Gandhihoz való lojalitása élete végéig a kormányban tartotta. Gandhi szerint Indiának szüksége volt Nehrura és Patelre, hogy megteremtsék és megőrizték az ország függetlenségét. 1948. január 30-án Gandhi meggyőzte

⁵⁴ Keay, 2000. 512–513.

⁵⁵ Racine, 2002. 42–43.

⁵⁶ Keay, 2000. 513.

Patelt, hogy próbáljon meg együttműködni az egyre nagyobb hatalmat képviselő Nehruval a belügyeket illetően és ne távozzon a belügyi tárca éléről. A beszélgetést követően pár perccel Nathuram Godse meggyilkolta Gandhit.⁵⁷ Patel hibásnak érezte magát, hogy nem tudta megvédeni közeli barátját, de minden erejével a tragédiát követő esetleges vallási összetűzések megelőzésére koncentrált. Patelt több kritika is érte az eset kapcsán, de Nehru kiállt mellette és minden fórumon kettejük összehangolt munkájáról beszélt. Habár a nyilvánosság felé valóban a két politikus közreműködése csapódott le, Nehru és Patel véleménye a későbbiekben (pl. Hyderabad beolvasztásánál, vagy a kasmíri helyzet konszolidálásában) gyakran különbözött. Gandhi halála óta Patel egészségügyi állapota megromlott és többször benyújtotta lemondását, amit Nehru nem fogadott el. A kormányzati munkában végig jelentős részt vállaló Patel 1950 decemberében elszenvedte második szívinfarktuszát és 15-én meghalt.⁵⁸

Patel öröksége a mai napig érzékelhető Indiában. Számos kórház, iskola és állami intézet viseli a nevét.⁵⁹ Az indiai nemzetépítés azon kevés figurái közé tartozik, akik személyükkel képesek voltak megteremteni a nemzet egységét a múltban és emlékeztük által a jelenben. Már életében megkapta a „sardar” elnevezést, de több más névvel is illették. Patel India „Acélembere”, „Bismarckja” és „Bardol Oroszlánja”.⁶⁰ A nemzetépítési folyamatban Patel egy kevésbé látványos, ám technikai és hatékonysági szempontból központi szerepet töltött be. Rövid és több szempontból hiányos tanulmányunk (nem említettük például Patel alkotmányozó munkáját) csupán azt szerette volna bemutatni, hogy a jól ismert Nehru-Gandhi tengely mellett a szubsztanciális, egész Indiát érintő kérdésekben ott volt Sardar Patel, aki határozottan és néha kompromisszumok nélkül hozott meg súlyos kormányzati döntéseket. Az indiai függetlenség kivívásában tehát inkább kongresszista triumvirátusról kell, hogy beszéljünk, mert Patel munkássága végig tetten érhető volt a britek elleni küzdelmekben és nemzeti egység megteremtésében.

⁵⁷ *Gandhi*, 1990. 467.

⁵⁸ *Gandhi*, 1990. 530.

⁵⁹ Például a gujarati Sardar Patel Állami Egyetem; Sardar Patel Műszaki Intézet Bombayben; Sardar Patel Kórház Ahmedabadban; Sardar Vallabhbhai Patel Országos Rendőrákadémia Hyderabadban stb.

⁶⁰ A Bismarckkal való összehasonlítás több forrásban is tetten érhető. A hasonlat egyértelműen az államokat egységesítő szerepére utal, bár azt a bardoli mozgalom szervezésekor viselt jellegzetes bajsza miatt kezdték el a 19. századi német kancellárhoz hasonlítani. *Krishna*, 2007. 32.